

ارگ ها

ارگ در لغت به معنای قلعه ای کوچک در میان برج و باروی شهر یا در میان قلعه ای بزرگ آمده است. در واقع می توان چنین گفت که ارگ ها، قلعه های کوچک و مستحکمی بودند که در درون شهر یا درون قلعه های بزرگ تر ساخته می شدند و به عنوان مقر فرمانروایان ایالت ها و پادشاهان در نظر گرفته می شد و این پادشاهان به همراه درباریان و خدم و حشم خود در آن ساکن بودند و به اداره امور مملکتی می پرداختند. مهم ترین ارگ های ایران عبارتند از: ارگ بم کرمان، ارگ علیشاه تبریز، ارگ کریمخانی شیراز، ارگ یا قلعه سلطنتی گنبد سلطانیه، ارگ قورتان اصفهان، ارگ راین کرمان، دروازه ارگ سمنان، مجموعه ارگ تهران قدیم.

ارگ بم

ارگ بم، نیز یکی دیگر از آثار باستانی ایران است که بزرگترین سازه خشتی جهان محسوب می شود. ارگ بم، در نزدیکی شهر بم در استان کرمان در جنوب شرقی ایران قرار دارد. این بنا در فهرست میراث جهانی یونسکو با عنوان «بم و فضای فرهنگی آن» به ثبت رسیده است. ارگ عظیم بم، که در مسیر جاده ابریشم قرار دارد در قرن پنج پیش از میلاد ساخته شده است و تا سال ۱۸۵۰ پس از میلاد نیز همچنان مورد استفاده بود. ارگ بم در واقع، یک دژ بزرگ است که در قلب آن، ارگ واقع شده است. اما به دلیل ظاهر پرابهت ارگ، که مرتفع ترین قسمت مجموعه نیز به حساب می آید، کل بنای دژ به عنوان ارگ بم نامیده می شود. ارگ بم، در تاریخ ۵ دی ۱۳۸۲، بر اثر زلزله شدیدی که شهر بم و حومه آن را تحت تاثیر قرار داد، ارگ بم کاملاً از بین رفت و در حال حاضر بزرگترین ویرانه خشتی جهان است.

ارگ انار

ارگ انار یکی از بناهای خشتی و گلی ایران است که با مساحتی حدود ۱۱ هزار و ۱۷۹ متر مربع در مرکز شهر تاریخی انار در شمال استان کرمان واقع شده است. براساس پژوهش های انجام شده، تاریخ احداث این ارگ، به دوران پیش از اسلام یعنی دوران ساسانیان می رسد.

ارگ انار، در جهت شرق به غرب در روی تپه های مرکزی شهر انار ساخته شده که توسط شش برج و بارو، محصور گردیده است. فضاهای داخلی این ارگ در ۳ طبقه می باشد که فضاهای طبقه اول آن در حاشیه ارگ قرار گرفته اند و بیشتر کاربرد خدمات و مسکونی داشته و بخش عامه نشین ارگ محسوب می شد که شامل فضاهای خدماتی نظیر: اصطبل ها، طویله ها و فضاهای مسکونی چون محل سکونت مردم عادی، خدم و حشم

بود. دوطبقه دیگر ارگ که در مرکز آن قرار دارد مرکز حکومتی و سیاسی ارگ به شمار می آمد. این ارگ هرچند در دوره ساسانی احداث شد ولی در دوره اسلامی تکمیل شد و مورد استفاده قرار گرفت. از جمله دورانی که بخش های جدیدی به ارگ اضافه شد، دوره صفویه بود.

در گذشته، ارگ انار کارکردهای مختلفی داشت. نه تنها، این ارگ هنگام حمله و هجوم نظامی دشمن محل مناسبی برای مردم منطقه به شمار می آمد، بلکه دارای کاربرد مسکونی و دفاعی داشت و بخش از داد و ستد مردم در آن انجام می گرفت.

کاخ اردشیر بابکان

کاخ اردشیر بابکان در اواخر دوران حکومت اشکانیان و آغاز حکومت ساسانیان به دستور اردشیر بابکان ساخته شد. اردشیر بابکان، بنیانگذار سلسه ساسانیان پس از پیروزی بر اردوان پنجم، آخرین پادشاه اشکانیان، دستور ساخت بنایی باشکوه را بر روی سکوی بزرگی به شکل مربع داد. این کاخ که پس از ساخت یکی از کاخ های بیلاقی اردشیر بابکان به شمار می آمد، دارای تالارهای تودرتو با گچبری زیبا بر قسمت بالای دیوارهای داخلی می باشد. البته این سبک معماری متأثر از معماری دوره هخامنشیان محسوب می شود.

کاخ اردشیر بابکان در ۱۰ کیلومتری شهر فیروزآباد و حدود ۱۰۰ کیلومتری جنوب شرقی شیراز قرار گرفته است. مصالح مورد استفاده در ساخت این کاخ سنگ، ساروج و گچ است. ساختار اصلی کاخ از سه بخش تشکیل شده که شامل یک ایوان رفیع با ۴ تالار بزرگ عمود بر آن می باشد. وجود چهار عنصر طبیعت یعنی آب، باد، خاک و آتش از مهم ترین ویژگی های این منطقه است. همچنین این کاخ به دلیل قرار گرفتن در کنار چشمه «قمپ آتشکده» به آتشکده فیروزآباد نیز مشهور است.

ارگ تاریخی بلقیس

ارگ تاریخی بلقیس، با مساحتی حدود ۵۱ هزار متر مربع، پس از ارگ بم با مساحت ۲۰۰ هزار مترمربعی، دومین بنای خشتی به شمار می آید. این ارگ در ۳ کیلومتری جنوب غرب اسفراین در استان خراسان شمالی واقع شده است.

ارگ بلقیس با قدمتی بیش از ۴ هزار سال، براساس سبک معماری دوره ساسانی در مسیر جاده ابریشم ساخته شده است. این ارگ که از هر سو با خندق احاطه شده است، دارای ۲۹ برج در اندازه های مختلف بر روی سطحی به ارتفاع ۶ تا ۹ متر بالاتر از سطح زمین های ناحیه بنا گردیده است. ارگ بلقیس در روزگار خود از رونق و شکوه بالایی برخوردار بوده و از ۳ قسمت کهن دژ، ربض و شارستان تشکیل شده بود.

هرچند وجود سفال های نخودی رنگ ساده و منقوش با رنگ سیاه و قهوه ای تیره و سفال خاکستری نشان از قدمت چندین هزار ساله ارگ بلقیس است، ولی کشف سفال هایی از نوع چینی سبز رنگ و نوع مخصوص شاه عباسی با زمینه سفید و لاجوردی حاکی از دوران شکوفایی این تپه در دوران صفویه است. در خصوص نام این ارگ برخی از مورخان معتقدند این ارگ پس از این که بارها مورد تهاجم و چپاول اقوام مختلفی چون اعراب و مغول ها قرار گرفت سرانجام در زمان گورکانیان، به دستور مادر تیمور گورکانی معروف به بلقیس خاتون

بازسازی و آباد شد ولی پس از گذشت چند سال یعنی در دوران صفویه مجدداً مورد هجوم افغان ها قرار گرفت و به شهر متروکه تبدیل شد. بعد از این هجوم شهر اسفراین به محل کنونی حدود ۳ کیلومتری شمال این ویرانه ها منتقل شد.

کاخ سروستان ساسانی

کاخ سروستان، یکی از کاخ های بی نظیر دوران ساسانی است که در ۹ کیلومتری جنوب غرب سروستان در مسیر روستای نظرآباد در استان فارس واقع شده است. این کاخ که متشکل از مجموعه کاخ، باغ، پرستشگاه اقامتگاه زیستی، کانال آب، آبگیر مصنوعی و حصار مستطیلی شکل در اطراف بنا می باشد، به دستور بهرام گور یا بهرام پنجم یکی از پادشاهان ساسانی و توسط مهر نرسی، وزیر وی ساخته شده است. در خصوص کاربری این کاخ بین پژوهشگران اختلاف نظر وجود دارد. عده ای این مجموعه را به علت وسعت محدود و نداشتن فضای کافی در خور یک کاخ شاهی نمی دانند و آن را آتشگاه مقدس ساسانیان می دانند. در مقابل عده ای نیز با توجه به ابعاد آتشگاه مجموعه کاخ را به مثابه یک استراحتگاه و یا شکارگاه سلطنتی می دانند

مجموعه کاخ سروستان دارای گنبدها، ایوان ها، اطاق ها و دهلیزهای متعددی است. نمای اصلی بنا که شامل یک ایوان مرکزی و دو ایوان کوچک تر در دو طرف است در ضلع شرقی واقع شده است. ایوان مرکز که به تالار اصلی و سپس به چهار حیاط متصل می شود قسمت میانی کاخ را تشکیل می دهد. آنچه که این بنا را دیگر بناهای هم دوره خود متمایز می سازد؛ فن معماری و پلان پیچیده و کامل تر آن است. مصالح به کار رفته در ساخت این بنا سنگ و گچ می باشد